
Klementinum - pořád je co objevovat

Klementinum - pořád je co objevovat

Kdo nestrávil ani chvilku ve velkém sálu čítárny pražského Klementina, jako by snad ani nestudoval na Univerzitě Karlově. Genius loci láká badatele, studenty i stále početnější návštěvníky Prahy. Málokdo ví o Klementinu tolik jako [PhDr. Petra Oulíková, Ph.D.](#) z Katolické teologické fakulty UK. Právě teď jí vychází výpravná publikace o historii, architektuře a umělecké výzdobě tohoto barokního komplexu.

Diplomovou práci jste psala o jezuitské koleji svatého Ignáce, teď vychází vaše monografie o Klementinu. Co vás tak táhne k jezuitům?

Vedle dějin umění jsem vystudovala na Filozofické fakultě ještě archivnictví a pomocné vědy historické. K historii jezuitů existuje spousta pramenů, a tak jsem mohla při bádání uplatnit i svůj druhý obor. Díky tomu, že jezuitské písemnosti se dají najít v různých evropských archivech, jsem se podívala i do světa – konkrétně do Vídně, Říma nebo Paříže.

Co bylo pro jezuitu typické?

Jezuité chtěli rozvíjet kulturu vědomostí i ducha. Jejich pražské gymnázium a akademie byly zpočátku otevřeny všem bez rozdílu vyznání. To platilo až do vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627, kdy bylo v zemích Koruny české povoleno pouze katolické náboženství. V té době platilo pravidlo - jaké náboženství vyznával panovník, takové i jeho poddaní.

Klementinum je po Pražském hradu nejrozsáhlejším historickým komplexem na území hlavního města. Jak se takový kolos stavěl?

Musíme si především uvědomit, že podoba Klementina, jak ho známe dnes, byla dokončena až v 18. století. Jezuité budovali areál od roku 1556, tedy více než dvě století, z prostého důvodu: na tak rozsáhlý projekt by se najednou nenašly peníze. Postupně vykupovali sousedící domy na Starém Městě a přebudovávali je podle svých potřeb. Byla zde část obytná – klauzury, refektář a knihovna – pak část veřejná jako učebny a divadelní sál, ale i nezbytné zázemí, například truhlářské nebo krejčovské dílny. Součástí areálu byla také lékárna. A nesmíme samozřejmě zapomenout na kostely a kaple. Od toho nejstaršího, kostela svatého Klimenta, získalo Klementinum své jméno.

Existují ještě původní plány?

Máme k dispozici architektonické návrhy, hlavně ty nerealizované, a navíc je tu i rozsáhlá korespondence mezi Římem a Prahou. Návrhy se totiž posílaly do Říma ke schválení a ne vždy se pražský záměr římské centrále líbil. Ani v Čechách nebyly názory jednotné, a tak v jednom zápisku z Říma najdeme postesk, že už ani v té Praze se spolu nedokážou kloudně dohodnout. Jak je vidět, tolik se toho od té doby nezměnilo.

Z čeho neshody nejčastěji pramenily?

Někdy šlo o čistě praktická rozhodnutí typu „Tento výklenek stavět nebudeme, protože by nám sem lidé sypali odpadky“. Čeští architekti na rozdíl od těch římských také počítali s tím, že v zimě nasněží, a podle toho projektovali střechy. Někdy musel architekt udělat ústupek donátorům. Například vlivný novoměstský hejtman, kterého trápily ledvinové kameny, prosadil, že jedna z kaplí v jezuitském kostele svatého Ignáce na Karlově náměstí bude zasvěcena právě ochránci před nemocemi ledvin, svatému Liborioví. Jezuitské stavby v sobě nesou složitou symboliku, ale ta se musela občas sklonit před zájmy investora.

Jak se na celé jezuitské budování dívali Pražané?

Vzhledem k tomu, že jezuité vykupovali domy měšťanů, přišlo Staré Město o několik daňových poplatníků. A to znamenalo jediné – navýšení daní, což pochopitelně nebylo příliš populární. S podobnou nevolí se ale setkávali i šlechtici, kteří si na velkých pozemcích budovali paláce. Jako katolíci byli jezuité zpočátku v menšině, postupem času ale jejich vliv narůstal a s ním i samo Klementinum.

Co je vedle už zmíněného genia loci na Klementinu unikátní?

Těch nej je několik. V českých zemích jde o nejstarší a největší jezuitský univerzitní areál – další nalezneme například v Olomouci nebo Vratislavi. Ve srovnání s jinými historickými komplexy na našem území se tu nachází největší počet slunečních hodin. V jezuitské koleji bylo také otevřeno vůbec první veřejně přístupné muzeum v zemi. A tak bych mohla pokračovat.

Jak zmíněné muzeum vypadalo?

Matematické muzeum Klementina je jedno z nejstarších v Evropě. Původně sloužilo jako studovna, pro veřejnost bylo otevřeno roku 1722. Sbírky se budovaly několik desetiletí. Obsahovaly mimo jiné všelijaké přístroje, vzorky minerálů i sbírku vycpaných ptáků, mechanické hračky, automaty, nejrůznější modely, velkou kolekci obrazů a knihy. Vzácné předměty jsou dnes součástí dalších českých muzeí. Sbírku glóbulů dnes najdete v Barokním sále Klementina.

Ne všechny klementinské kaple a kostely jsou turistům přístupné. V čem je jejich jedinečnost?

O Vlašské kapli, která bohužel není běžně přístupná, říkali Italové v době její výstavby, že je nejkrásnější kaplí na sever od Alp. Z hlediska architektury je unikátní její oválná kompozice. Zrcadlová kaple, kterou si někteří turisté mylně pletou se zrcadlovým bludištěm na Petříně, je perlou vrcholného baroka. Svůj název získala díky velkému počtu zrcadel použitých při dekoraci stěn a klenby. Ve výzdobě tu převládá mariánská symbolika. Stejně jako v chrámu svatého Klimenta se zde konají koncerty. A nakonec kostel Nejsvětějšího Salvátora – ten je významnou raně barokní památkou a zároveň sídlem Akademické farnosti.

Napadá mě kacířská myšlenka. Dá se o historii tak významných objektů, jako je Klementinum, ještě něco nového vůbec vypátrat?

Rozhodně ano, stále se objevují nové prameny. Možná už za pár let to téma zaujme některého ze studentů a přijde na nové, překvapivé souvislosti. Někdy pomůže i náhoda. Vzpomeňte si třeba na poměrně nedávny objev v kostele Nejsvětějšího Salvátora. Šest set let starý gotický fragment z portálu někdejšího dominikánského kostela svatého Klimenta byl náhodně objeven až v roce 2016 při úklidu. S nadsázkou říkám, že kdyby v kostele důkladněji uklízeli, tento vzácný artefakt by se až do 21. století nedochoval.